

ŠEST MÁJOVÝCH DNŮ ROKU 1945

Mou snahou bylo roztřídit, urovnat a zařadit všechny informace, které se mi podařilo objevit z pohnutých revolučních dnů od soboty 5. do čtvrtka 10. května 1945 ve Velešíně. Některé události jsou různě datovány a v několika případech i různě interpretovány. Dle mého názoru je to především tím, že jsou všechny zápisy včetně obecní kroniky, provedeny až dodatečně, až „když bylo po všem“. V ojedinělých případech se jedná i o „tendenční zápisy na politickou objednávku z obou stran“. Tyto údaje záměrně neuvádím.

V sobotu 5. května 1945 v poledne, po vyhlášení Pražského povstání v rozhlase, byli svoláni zaměstnanci velešínského závodu do závodní jídelny. Zde 85 zaměstnanců závodu založilo „Národní strážní gardu“ (NSG). Úkolem NSG bylo ochránit závod před ustupující německou armádou. „Mužům-vojákům, byly předány zbraně uschované v závodě. Prvním úkolem gardy po vyzbrojení bylo, že spolu s místním četnictvem v odpoledních hodinách šli odzbrojit jednotku Hitlerovy mládeže a jejich čtyři vedoucí, kteří byli v ubytovně pod závodem“. Dle obecní kroniky to byla „jednotka v palebném postavení“. Po krátkém jednání, když jim byl slíben volný odchod na bývalou protektorátní hranici u Kaplice, jednotka Hitlerovy mládeže odevzdala zbraně a munici. Nebylo toho málo: pět lehkých kulometů s 10 zásobníky střeliva, šest rychlopalných pušek se 6 zásobníky nábojů, šestnáct pušek s náboji, tři bedny ručních granátů a dvanáct pancéřových pěstí. Zbraně a munice byly převezeny do ubytovny „nuceně nasazených pracovníků závodu ročníku 1924,“ kde byla zřízena kasárna Národní strážní gardy. Milan Holakovský uvádí, že „ukořistěnou výzbroj si někteří muži z gardy navěsili na sebe, procházeli se po městečku a velice se naparovali. Když však 6. května přišla zpráva, že do Velešína z Kaplice směřuje trestní oddíl SS, tito hrdinové rázem zmizeli, když předtím snesli své zbraně do betoňáku, který gardistům sloužil jako kasárna“.

Na nádraží Velešín došla 5. května 1945 v půl čtvrté odpoledne depeše: „Všem služebnám-Vyvěste s okamžitou platností československé vlajky. Vnější a vnitřní úřední řeč je česká. Ministr dopravy a techniky dr. Kamenický“. Z vlakové správy v Českých Budějovicích došla 5. května 1945 v 15:50 depeše číslo 86: „Zadržte všechny vlaky jedoucí do Německa, stroje a vlakové čtyry vraťte do Českých Budějovic. Ouška“. V té době byla ještě spojenecká vojska asi třicet kilometrů od Velešína. O jejich pohybu bylo mnoho nepřesných zpráv. Již ale tři dny bylo ve Velešíně slyšet dunění a střelba ze všech stran. Silnice a cesty byly plné ustupující německé armády i německých civilistů. Útěk Němců a zbytků německé armády dosáhl vrcholu čtvrtého a pátého května 1945. Po silnici přijíždělo velké množství vojska v osobních a nákladních automobilech, tancích i na motocyklech. Směřovali ke Kaplici a Českému Krumlovu a jejich cílem bylo dosáhnout rakouskou hranici.

V sobotu 5. května 1945 nebo, dle jiné zprávy, až v pondělí 7. května 1945, byl ve Velešíně ustanoven Revoluční národní výbor. Předsedou se stal JUDr. Jan Chalupa a členy MVDr. Ludvík Havel, Kateřina Gallistlová, František Rouha, Jan Ryneš, Petr Kotal, Karel Henschl, Jan Bretschlager, Rudolf Koželuh, František Pártl, František Šťastný, Ing. Jan Fliegr za obec Chodeč, František Švec za obec Bor, František Ondřích za obec Zvíkov a Ing. Antonín Železný. Revoluční národní výbor (RNV) byl pověřen prozatímním vedením Velešína do řádných voleb. Pod vedením RNV byla ve Velešíně ustavena „Národní ochranná stráž“ (NOS), „která měla dvě stě mužů, měla společná kasárna s NSG a jejím úkolem byla ochrana Velešína“. Dle jiné zprávy „střediskem se stala továrna Jihokov. jejímž majitelem byl inženýr Antonín Železný, člen ilegální skupiny Obrana národa“.

Projíždějící německá vojenská auta byla zabavována ozbrojenou velešínskou jednotkou Národní strážní gardy. Po příchodu odzbrojené jednotky Hitlerovy mládeže do Kaplice bylo ihned zorganizováno „trestní komando“ složené převážně z esesmanů. Dle obecní kroniky se „trestné komando vydalo z Kaplice v devět hodin večer.“ Pravděpodobně přirozenější je druhá zpráva o tom, že se toto trestné komando vydalo z Kaplice na Velešín až v neděli 6. května 1945 ráno. Německé trestní komando bylo zastaveno v Netřebicích vojáky „Vlasovců,“ kterým velel generál

Meandrov. „S tímto generálem byla již předtím uzavřena dohoda zástupci revolučního národního výboru ve Velešíně, že v případě napadení ze strany SS proti Velešínu jednotky Vlasovců zakročí“. Vlasovova armáda byla sestavena ze sovětských válečných zajatců Němci.

V neděli šestého května projely Velešínem tři vlaky německých železničářů z Českých Budějovic, které vezly potraviny směrem na Horní Dvořiště. Z Českých Budějovic přijel i stavební vlak (Bauzug), který zde v březnu a v dubnu 1945 stál po šest týdnů a měl na starost opravovat poškozenou trať. Jan Pavel uvádí: „přesto, že velitel s mužstvem Bauzugu, vesměs železničáři, se v březnu a v dubnu chovali k nám velice slušně, byli v této době velmi nepřátelští. V té době telefonoval strážník ze stanoviště č. 779, že byl přepaden esesmany, kteří strhli státní vlajku, pošlapali ji a že táhnou na Velešín. Ježto jsme nechtěli vlajky sejmout, požádal jsem velitele Bauzugu, aby nedovolil žádnou provokaci přijdou-li esesmani, což slíbil a slib dodržel. Před odjezdem věnoval z uloupené zásilky jeden pytel rýže pro zaměstnance. Ten jsme pak věnovali osvobozeným politickým vězňům ve Velešíně“.

V Kamenném Újezdu stál vlak s potravinami, který měl 58 vozů. Velitel německého pracovního vlaku Bauzug „násilím, přes protest dopravního úředníka, vlak s potravinami přivezl do Velešína. V pondělí 7. května 1945 si vynutil odjezd vlaku do Kaplice, kde byl Vlasovci, kteří se zdržovali v okolí Kaplice v síle třinácti tisíc mužů, vlak zadržen a vybrakován. Z tohoto vlaku bylo zástupcům RNV Velešín Vlasovci dáno šedesát metrických centů potravin. Byla to rýže, hrách a fazole“. Tyto potraviny byly předány do závodní kuchyně závodu, ve kterém se vyvažovalo pro členy NSG. Obecní kronika Velešína uvádí, že „potraviny byly rozděleny stejnoměrně všem obyvatelům“.

V pondělí 7. května 1945, jak uvádí Miroslav Prudil, „začali velešíňští občané, z iniciativy revolučního národního výboru, podnikat akce na záchranu vězňů prchajících z koncentračního tábora v Mauthausenu. Vyčerpané uprchlíky sváželi nákladním autem po silnici z Dolního Dvořiště a ve Velešíně jim poskytovali ošetření, koupel, jídlo i ubytování. Akce se také zúčastnili místní lékaři“. Paní Heda Gallistová, ošetřovatelka u velešínského lékaře Josefa Sezemského uvedla: „Bylo asi kolem druhé hodiny, když na prostranství před budovou svobodárny zastavilo nákladní auto s prvním nákladem šedočerně pruhované masy... Těch, kteří byli schopni se postavit, bylo málo. Ostatní leželi na autě, vysílení a bez zájmu... Především bylo třeba je očistit, zbavit špíny a hmyzu. Proto byli ihned od vozu převáděni nebo přenášeni do umývárny. Odtud vycházeli čistí, pouze zahalení prostěradlem nebo pokrývkou, a rovnou na lůžko“.

Národním výborům z Č. Budějovic bylo v úterý 8. května 1945 hlášeno: „Ze stanice České Budějovice směrem na Kaplici jede dlouhý nákladní vlak, který veze na tři tisíce vězňů evakuovaných z koncentračních táborů ve Flossenburgu. Jsou mezi nimi i Češi. Vlak táhnou dvě lokomotivy. Věnujte tomuto vlaku pozornost a pomozte splnit dané instrukce, osvobodit tyto vězně“. Vlak byl vypraven pod číslem 7.684 s hlášením, že jsou jím dopravováni političtí vězni „v doprovodu po zuby ozbrojených esesmanů, na vše střílejících“. Jan Pavel uváděl, že poslal „přítomného českobudějovického vlakvedoucího Wawreyna na kole do Netřebic, aby o věci vyrozuměl vlasovského generála a požádal ho, aby vězně vysvobodil“. Weyner byl ruským legionářem, uměl rusky, takže se s vlasovci dohodovil. Později byl předsedou odborů v železniční stanici České Budějovice.

Přesto, že železniční stanice Kaplice nechtěla vlak přijmout, byl vlak s politickými vězni ze stanice Velešín vypraven. Do stanice Výheň je stoupání trati do dvou ostrých zákrutů, a tak se vlak pohyboval krokem. „SS strážé, kteří vlak doprovázejí, si připravují zbraně k výstřelu pro případ, že by některý z vězňů chtěl prchnout. V prvním zákrutu se postrková lokomotiva na konci vlaku zastavuje a odjíždí zpět ke stanici Velešín. Ve chvíli zanechává za sebou jen černou šálu kouře a užaslé esesáky“. Zde se podařilo to, co bylo v Českých Budějovicích předem dohodnuto. Jedna lokomotiva by dlouhý vlak ve stoupání, které je před nádražím Kaplice, neutáhla. Někteří zachránění političtí vězni po osvobození uváděli, že „na vlak zaútočil pilot hloubkař se svým letadlem“.

Vlak zastavili Vlasovci, kterých bylo v okolí Kaplice třináct tisíc. Neznámý autor uvádí, že u nádraží Kaplice v té době stál také americký džíp s namontovaným kulometem, připraveným k palbě a „dva američtí důstojníci z předsunutých jednotek jednali s velitelem Vlasovců“. Tady se značně liší vzpomínky, co bylo dál s bachaři „Po zastavení vlaku se bachařům a doprovázejícím esesmanům podařilo převléci do připravených hadrů a civilních šatů a uprchnout. Až na jednoho, kterého vězni ve vesničce Rozpoutí ušlapali“, říká neautorizovaná příloha obecní kroniky Velešín. Miroslav Prudil uvádí, že „doprovodnou eskortu zlikvidovali v krátké přestřelce Vlasovci“ a Heda Gallistová píše: „V úterý ráno byli jedním nákladním autem přivezeni také bachaři. Vězňové je hned poznali a chtěli se s nimi vypořádat. Bachaři však museli především vyčistit záchody a záchodové jímky, protože ty nestačily... Potom byli bachaři odvedeni mimo ošetřovnu někam do ústraní, kde byli zmrskáni lidmi z Velešína“. Další zpráva uvádí, že „příslušníky SS, kteří byli mezi vězni objeveni, odvezli po krátkém zajištění ve Velešíně na policejní ředitelství do Č. Budějovic“.

Vězňové Jugoslávci, Holanďané, Ukrajinci, Maďaři, Belgičané, Francouzi, Italové, Poláci a Češi, se nedali ničím zadržet. Kterí mohli chodit, rozběhli se na všechny strany, zejména na Kaplici. „Jen s největší námahou se podařilo českým lidem jim v tom zabránit a ukázat jim směr na Velešín“. Velešínská lékařka Zdeněk Tutter a Josef Sezemský řídili na místě odvoz těžce nemocných a vysílených vězňů do Velešína továrními auty a selskými potahy. Zde, v tovární svobodárně, byla narychlo zřízena provizorní nemocnice. Jedna zpráva uvádí, že v ní pracovali dva a ve druhé čtyři doktoři z Českých Budějovic. „Do pozdního večera jezdily selské vozy vystlané slámou a nákladní auta závodu Jikov s vězni, kteří nemohli chodit. Ve Velešíně bylo registrováno přes dva tisíce vězňů. Několik set vězňů bylo přijato okolními obcemi Markvartice, Římov, Netřebice, Holkov, Chodeč a Kamenný Újezd. Vlak byl po zastavení dopraven zpět do Velešína. Ve vlaku bylo i jedenáct mrtvých, kteří byli pochováni do společného hrobu ve středu 9. května 1945 spolu se sovětskými válečnými zajatci, kteří byli koncem dubna zastřeleni v údolí Strahov německým vojákem.

V ten den, ve středu 9. května 1945 přijela do Velešína dopoledne americká armáda a v noci z 9. na 10. května i sovětská armáda. Američtí vojáci byli ubytováni v budově dolní školy a vojáci Rudé armády v hostinci U Pekočů a Na Pivovaře. Velitelství bylo v hostinci U Fialů. Na konci Nádražní ulice a U dvou rybníků byla závora, která tvořila hranici mezi americkou a sovětskou zónou. Ošetřovatelka Heda Gallistová poznamenala: „Setkání Američanů a Rusů se pak večer slavilo tancem v pivovaře. Tu noc jsem zůstala na ošetřovně úplně sama. Všichni ostatní se chtěli veselit“

František Schusser